

Nr 10.

Av herr **Stendahl**, med förslag till förordning angående utförelsebevis för råg och vete.

Då spannmålstullarna på sin tid infördes, var spannmålsmarknaden organiserad på ett helt annat sätt än vad nu är fallet. Den minsta ändringen har därvidlag skett beträffande säljarna, producenterna. I den mån ändring skett, torde den väl närmast bestå i att de producenter, vilka hava spannmål till avsalu stigit i antal. På köparensida äro däremot förändringarna högst väsentliga. Den betydande spannmålshandlarekår vilken tidigare fanns, har nu nästan — framförallt vad brödsädesspannmålen beträffar — fullständigt försvunnit, vidare ha storkvarnarna fått en betydligt mera dominerande ställning, särskilt på vetemarknaden, och det torde knappast vara någon överdrift påstå, att de större avnämarna för svenskt vete endast utgöra några tiotal, under det säljarna enligt gjord utredning uppgå till över 100,000.

Då vidare på grund av den relativt mera betydande roll transportkostnaden nu spelar, ej alltför långa transporter kunna tänkas, har landet uppdelats i vissa produktionsområden på vilka blott en eller ett par kvarnar — de närmast belägna — som regel uppträda som köpare och således absolut ensamma stå emot de inom uppköpsdistriktet till 1,000- eller 10,000-tal uppgående säljarna.

Dessa köpare äro vidare, på grund av de fördelar statsmakterna berett dem, ekonomiskt synnerligen solida. Den svenska brödsädesmarknaden har därför helt automatiskt kommit att monopoliseras av de svenska storkvarnarna, vilket dock, såsom av den föregående utredningen framgår, icke behöver förutsätta någon överenskommelse eller samarbete dem emellan, då praktiskt sett varje kvarn har monopol inom sitt begränsade område.

Det är under dylika förhållanden ej förvånansvärt, att den av bevillningsutskottet 1923 uttalade uppfattningen blivit av verkligheten fullständigt vederlagd, vilket senast kunnat iakttagas förliden höst, då dock den svenska vete-skörden var av alldeles osedvanligt god kvalitativ beskaffenhet. Utskottet förklarade nämligen, att det anslöte sig »till den av kommerskollegium uttalade och ingående motiverade uppfattningen, att läget på spannmålsmarknaden avsevärt förskjutits mot det av de sakkunniga uppställda målet eller uppnåendet av sådana brödsädespriser inom landet, att de i jämförelse med världsmarknadspriset icke ställa sig ogynnsammare för odlarna än före kriget,

ävensom att inga avgörande skäl för närvarande tala mot sannolikheten av att utvecklingen i stort sett kommer att fortgå i samma riktning».

Förhållandena ha sålunda nu gestaltat sig på ett sätt, som ingalunda var avsett, då vårt nuvarande kombinerade lantbruks- och industritullsystem infördes. Ty under det industrien och dess arbetare praktiskt taget städse — även under den allra värsta lågkonjunkturen — kunnat utnyttja hela det åt dem av statsmakterna avsedda tullskyddet samt stat och kommuner dessutom ytterligare gynnat dem genom att betala överpriser för svensk vara, har det svenska jordbruket och de där sysselsatta endast fått mycket ringa del av det för dem avsedda tullskyddet, under det de genom att köpa tullskyddad industrivara blivit tvungna understödja den svenska industrien och dess arbetare.

Man skulle möjligen kunna förstå, om det nuvarande systemet funne försvarare hos industrien och dess arbetare, om det vore så, att industrien i gemen genom nu skildrade förhållanden erhållit en fördel utan någon som helst ersättning, men det torde vara allmänt bekant, att detta ingalunda är fallet, i det att mjöltullen, vari ingår dels ett belopp motsvarande spannmålstullen och dels ett belopp avsett som industriskydd åt kvarnarna, genom tillhjälp av en kvarnring praktiskt taget fullständigt utnyttjas och har denna rings makt knappast märkbart minskats därigenom, att ett par kvarnar på senare tid övergått i Kooperativa Förbundets ägo, då dessa kvarnar icke i regel uppträda på den fria mjölmaknaden utan endast sälja till anslutna konsumtionsföreningar.

Den ersättning, som spannmålstullarna voro avsedda att ge lantbrukarna för de utgifter, som för dem uppstå genom industritullarnas existens, har således nästan uteslutande stannat hos kvarnarna och de hos dem anställda till antalet relativt fåtaliga arbetarna.

Det synes mig oeftergivligt, att en ändring härvidlag kommer till stånd och ändring kan tänkas ske på två olika sätt, antingen så att statsmakterna bekräfta det iråkade förhållandet genom att borttaga spannmålstullen och den däremot svarande mjöltullen, då all anledning saknas för fortsatt beskattning av framförallt de svenska vetemjölkonsumenterna till storkvarnarnas uteslutande fördel, eller också, om man icke anser skäl föreligga för det gynnande av industrien och dess arbetare på jordbrukets och de i detta sysselsattas bekostnad, vilket ju en dylik reform skulle innebära, återstår blott att söka finna en utväg för att åter bereda lantbrukarna del av det dem tillkommande tullskyddet.

Härvidlag bör det alldeles särskilt betonas, att det icke är riktigt att, såsom skett, jämföra jordbrukarnas begäran om åtgärder för spannmålsodlingens bistånd med de framställningar om ökat tullskydd, som under senare år från industriens sida oupphörligen gjorts, ty den senare begär nya förmåner under det de förra framförallt önska att bli återinsatta i de, de tidigare haft, men

numera genom omständigheternas makt berövats. Detta alldeles bortsett från kronans förändrade inre värde.

Det har då sagts, att lantmännen böra sluta sig samman för att reglera utbuden. Härvidlag möta dock mycket stora svårigheter, för det första äro ju de, vilka odla spannmål till avsalu över 100,000 och vidare behöves det därvid stora kapital för finansieringen. Det har också visat sig, att det hitintills varit omöjligt övervinna dessa svårigheter, kanske till stor del beroende på de tyvärr ganska avskräckande erfarenheter jordbrukarna haft genom stora förluster på tidigare sammanslutningar. Dessutom skulle ett dylikt system, om det vore genomförbart, alltid medföra ganska stora kostnader, som visserligen i normala fall skulle täckas genom uppnådda fördelar, men det skulle blott behövas att världsmarknaden ett år ginge sammanslutningen emot, för att organisationsarbetet skulle i hög grad försvåras.

För övrigt tala mycket allvarliga skäl mot att låta utvecklingen gå därhän att en dylik sammanslutning framtvingas, ty om monopol i allmänhet äro mindre önskvärda, så finnes det väl dock få monopol så förkastliga som de, vilka gälla livsmedel. All anledning finnes dessutom antaga, att en dylik stor sammanslutning av lantbrukare ej skulle nöja sig med att åstadkomma ett bättre utnyttjande av vetetullen och i någon mån av rågtullen, vilket däremot skulle bli det praktiska resultatet av mitt nedan framlagda förslag. Det synes mig därför önskvärt, att en utväg finnes, varigenom *den enskilde lantbrukaren* bereddes tillfälle själv välja den tidpunkt, då han ansåge marknadsläget gynnsamt för försäljning, men dock hade möjlighet att kunna åtminstone delvis utnyttja det för honom avsedda tullskyddet.

Enligt min mening kan nu en sådan utväg ernås genom införande av de s. k. utförselbevisen för spannmål. *Ett dylikt införande synes mig desto naturligare som de till viss grad redan kunna anses existera, men på ett sådant sätt att de äro förbehållna de redan förut starkt gynnade storkvarnarna.*

Såsom framgår av spannmålsmarknadssakunnigas betänkande den 16 januari 1923, äro nämligen gällande tullrestitutionsbestämmelser av en sådan beskaffenhet, att restitution erhålles för importerat *utländskt* vete vid export av vetemjöl framställt ur *svenskt* vete.

Utav den möjlighet, som härvidlag beretts kvarnarna, ha de också upprepade gånger under de senaste åren begagnat sig, senast sistlidne höst, då betydande kvantiteter vetemjöl exporterades. Det är mig ej bekant av vilken kvalitet det vetemjöl varit, som senaste åren exporterats, men av de skäl, som spannmålssakkunniga anfört, är det ju troligt att det, liksom var förhållandet 1922, var malet nästan uteslutande av svenskt vete och således ej av högsta kvalitet. För att kunna få avsättning för ett dylikt mjöl, vilket dessutom är okänt och vilket köparen ej kan räkna med att städse kunna ha tillgång till, måste ett extra billigt pris noteras. Så har också skett, såsom framgår av de klagomål om dumping, vilka hörts från Danmark. En export

av svenskt vete skulle däremot ej behöva ske till dylikt stort underpris, då det svenska vetet torde vara av ungefär samma kvalitet som det, vilket skördas i övriga nordeuropeiska länder såsom t. ex. England och Danmark. Har det således varit möjligt, att medelst gällande bestämmelser få till stånd en icke oväsentlig export av vetemjöl, borde det, om utförselbevis för spannmål funnits, varit möjligt få till stånd en mångdubbelt större export av svenskt vete medförande motsvarande lättnad på den svenska marknaden, vilket skulle resultera i ett högre pris på den svenska spannmålen.

Det är vidare att beakta, att den med utförselbevisen nästan fullt likställda rätten till tullrestitution endast kan utnyttjas av kvarnarna, vilka delvis ha intressen fullständigt motsatta producenterna, i det de icke ha fördel av att vetemjölsexporten blir så stor, att den kan tänkas inverka på vetepriset inom landet.

Utförselbevisen kunna däremot utnyttjas av dem, vilka ha ett verkligt intresse av högre spannmålspriser, nämligen jordbrukarna själva.

Det har vidare mot utförselbevisen anmärkts, att de skulle medföra gagn blott till ett relativt fåtal jordbrukare. Ett dylikt resonemang torde dock knappast hålla streck, ty de genom utförselbevisen stegrade spannmålspriserna få ju alla, vilka producera till avsalu, del av, och deras antal är, som redan nämnt, icke ringa.

Då emellertid arbetslönerna på senare tid visat allt större tendens att snabbt lämpa sig efter arbetsgivarens förmåga att betala — åtminstone när det gäller en förändring uppåt — finnes det all anledning antaga, att ett förbättrat spannmålspris skulle delvis återspegla sig i högre löner för den arbetargrupp, lantarbetarna, som för närvarande kanske är sämst ställd, vilket ju måste anses i högsta grad önskvärd.

Vid tidigare förslag om utförselbevis har icke någon skillnad gjorts mellan brödsädespannmål av olika slag, utan skulle en export av råg berättiga till motsvarande tullfria import av vete.

Emot en dylik anordning har invänts, att då den svenska rågen är av en relativt bättre kvalitet än det svenska vetet, skulle exporten huvudsakligen inrikta sig å den förra varan. Då den svenska rågmjölsmarknaden ej, såsom vad gäller vetemjöl, är kartellerad, skulle följderna bli ganska väsentligt ökade rågmjölspriser och därigenom ett påskyndande av den pågående övergången till en exklusiv vetekonsumention, under det jordbruket alltför skulle övergå till en uteslutande rågproduktion och lämna veteproduktionen åt sitt öde.

En dylik utveckling synes även mig mindre önskvärd och anser jag därför att utförselbevisen för råg blott böra gälla vid rågimport och vetebevisen vid veteimport. Då lantbrukarna alltid kunna räkna med att en veteimport behövs för att täcka det inhemska behovet, skulle utförselbevisen för vete få en ganska stor betydelse, under det reformen blott skulle inverka på rågmarknaden under de år, då man med säkerhet kunde räkna med att rågproduktionen ej täckte det inhemska behovet.

Utförselbevisens anordnande på det av mig sålunda föreslagna sättet medför således ett bättre utnyttjande av vete- än rågtullen, vilket ju också var det normala före kriget. Om detta i sin tur skulle medföra en partiell övergång från råg- till veteproduktion kan det icke anses såsom en nackdel, att produktionen rättar sig efter den rådande smakriktningen.

Kommer någon större förändring av rågmjölpriserna ej till stånd bortfaller även den anmärkning, som riktats mot utförselbevisen, bestående däri, att de skulle belasta konsumenterna, ty vetemjölpriset torde icke kunna höjas utöver nuvarande nivå, då redan med nuvarande priser en avsevärd stadigvarande import synes kunna ske med skälig avance.

Då av vad ovan anförts framgår, att utförselbevisens anordnande på av mig föreslaget sätt skulle vara en hjälp för lantbruket, särskilt genom stegrade priser på vete, utan att konsumenterna skulle ytterligare betungas, får jag således hemställa,

att riksdagen behagade besluta att godkänna bestämmelser angående utförselbevis för spannmål i enlighet med här bifogade Förslag till förordning angående utförselbevis för råg och vete.

Stockholm den 15 januari 1926.

Sten Stendahl.

**Förslag till förordning
angående utförselbevis för råg och vete.**

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

Den, som av omalen råg eller omalet vete, varöver han utan hinder av tullverket kan inom riket fritt förfoga, på en gång till utförsel angiver och med en och samma lägenhet sjöledes eller på järnväg utför av någotdera slaget minst 500 kg., äger, såvida den utförda varan skäligen kan anses marknadsgill, av vederbörande tullmyndighet erhålla bevis om utförseln, med angivande av varuslaget och tillika av det tullbelopp, som skolat utgå vid införsel av sådan vara till enahanda myckenhet.

Utförsel till svensk frihamn berättigar icke till erhållande av utförselbevis.

§ 2.

Innehavare av utförselbevis vare berättigad att, inom sex månader från det angivningen till utförsel ägt rum, mot bevisets återställande *antingen* utan tullavgifts erläggande införa en lika stor kvantitet av den vara för vilken utförselbeviset utfärdats,

eller, i den mån för vara, som i utförselbeviset angives, inom förenämnda tid av sex månader influtna tullavgifter, efter avdrag av 2 %, därtill lämna tillgång, hos Generaltullstyrelsen utbekomma sagda belopp med avdrag av 2 %.

§ 3.

Av Konungen meddelas närmare föreskrifter rörande utfärdande av utförselbevis samt författningens tillämpning i övrigt.

Denna förordning träder i kraft den 1 augusti 1926.